

УДК 330.341.1(045)

В.В. Зубарев, канд. техн. наук

ІННОВАЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ПРОМИСЛОВОСТІ

Міністерство промислової політики України

Розглянуто пріоритети і напрями вдосконалення структури інноваційної моделі розвитку промисловості. Показано роль науково-технічного потенціалу в розбудові економіки України.

На науково-практичній конференції “Стратегія сталого розвитку структурно-інноваційної перебудови української економіки”, яка відбувалась 20–21 квітня, Президентом України Л.Д. Кучмою було проголошено, що стратегічним завданням на 2004 – 2015 рр. залишається перехід на модель інноваційного розвитку, на забезпечення сприятливих умов для створення і розвитку наукоємних технологій і на цій основі широкомасштабна модернізація національної економіки.

Минулий рік був дуже важливим для академічної, освітянської та галузевої науки, тому що вперше за останні роки у повному обсязі виконаний Державний бюджет, що дало можливість цілком ліквідувати заборгованість за виконані в попередні роки науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи, відновити виконання припинених робіт і почати фінансування нових за пріоритетними напрямками. Обсяг реалізованої науково-технічної продукції досяг 1,4 млрд. грн і має стійку тенденцію до щорічного зростання на 10 – 15 %.

Головними пріоритетами були створення і впровадження нових наукоємних видів продукції у сфері енергетики, авіабудування, автомобільного та залізничного транспорту, хімії, а також спеціальної техніки.

Наукоємні напрями розвитку промисловості

Промисловість почала розвиватися інноваційним шляхом. Важливу роль у цьому процесі відіграли підприємства, що входять до сфери діяльності міністерства, у технопарках, де натепер ними виконуються близько 30 проєктів.

Результати діяльності технопарків за минулий рік свідчать про позитивні зрушення у створенні наукоємної продукції. Витрати на проведення НДДКР становлять 26,9 млн. грн, а загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції досяг 1,3 млрд. грн. До бюджетів та державних цільових фондів перераховано платежів на суму 43, 8 млн. грн, при цьому отримано інвестицій на суму 319,8 млн. грн.

У виконанні проєктів технопарків беруть участь і вищі навчальні заклади, що свідчить про їхній високий науково-технічний потенціал.

Результати інноваційної діяльності технопарків вже є помітними, проте процес інноваційного розвитку економіки відбувається недостатньо швидко і надалі потребує розвитку системи державної підтримки впровадження нових науково-технічних розробок, регулювання трансферу технологій тощо.

Стан справ в Україні у сфері досліджень, розробки та впровадження сучасних технологій характеризується такими показниками:

– домінуючими в промисловому комплексі є виробництва третього і четвертого технологічних укладів, питома вага яких становить разом 95 %. Пануючий сьогодні в розвинутих країнах п’ятий технологічний уклад – комп’ютеризація та інформатизація суспільства, сучасні галузі електротехнічної промисловості і приладобудування, виробництво високотехнологічних побутових приладів, авіаційна, медична, хіміко-фармацевтична, поліграфічна промисловість – в Україні не перевищує 5%, а шостий технологічний уклад, де ключовими факторами є мікробіологічна промисловість, наукоємна і високотехнологічна медична техніка, види діяльності, засновані на біотехнологіях і генній інженерії, в Україні не перевищує 1%;

– обсяги високотехнологічного експорту (у відсотках до виробленого експорту) протягом останніх років, за даними Світового банку, становлять приблизно 15 %;

– частка наукоємної високотехнологічної продукції України на світовому ринку такої продукції становить лише 0,1%. За даними Світового економічного форуму ("The Global Competitiveness Report 2001–2002") щодо глобальної конкурентоспроможності, Україна займає 21-е місце за експортом базової продукції переробної промисловості, 38-е – з експорту хімікатів, 45-е – з експорту транспортних засобів, 52-е – з експорту засобів інформатики, 61-е – з експорту комплектуючих до електронної техніки;

– протягом останніх років на науку витрачається з державного бюджету лише 0,4 % ВВП, що майже на порядок менше, ніж у розвинутих країнах (США, Японія, Німеччина, Швеція – 3 %, Франція, Великобританія – 2%).

Наведені вище дані є підставою для того, щоб вважати, що розвиток високих наукоємних кон-

курентоспроможних технологій – одна з найважливіших проблем для України, вирішення якої програмним системним методом дозволить реалізувати задекларований намір щодо наближення України до Європейських стандартів у всіх сферах суспільного життя та стане практичним втіленням проголошеної Урядом економічної і фінансової політики.

З метою розв'язання цієї проблеми Міністерство промислової політики разом з Міністерством освіти і науки, Національною Академією наук розробило проект Закону України “Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій”, який 9 квітня поточного року прийнятий Верховною Радою України. В основу Закону покладено ключову ідею утвердження в Україні моделі сталого економічного зростання за темпами, що випереджають країни ЄС. Програма передбачає формування сучасного промислового комплексу через забезпечення його інноваційного шляху розвитку за рахунок відновлення і розвитку в Україні високих конкурентоспроможних технологій, створення умов для широкого застосування у виробництві новітніх наукових розробок і нарощування випуску високотехнологічної продукції, впровадження нових матеріалів, приладів, обладнання, устаткування.

Ця програма повинна стати одним із механізмів реалізації інноваційної моделі.

Основні вимоги для включення пропозицій до “Загальнодержавної комплексної програми розвитку високих наукоємних технологій” такі: відповідність розробок пріоритетним напрямам інноваційної діяльності, визначених Законом України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”; захищеність розробок патентами; наявність замовників, які готові профінансувати реалізацію проекту на 70 %.

Другим стратегічним документом реалізації інноваційної моделі розвитку економіки є затверджена Кабінетом Міністрів України Державна Програма розвитку промисловості до 2011 р. З минулого року ми приступили до її реалізації.

Основою більшості галузей української економіки поки що залишається морально і фізично застарілі технології та обладнання. Наприклад, вартість основних фондів промислових підприємств, за даними Держкомстату, становить 360 млрд. грн, при цьому зношеність основних фондів – біля 60 %, тобто зношеність складає 216 млрд. грн.

Фінансові джерела, що існують сьогодні для оновлення основних фондів, це:

- прибуток підприємств;
- амортизаційні відрахування.

За статистичними даними, прибуток підприємств становить 12 млрд. грн, амортизаційні відрахування – 4 млрд. грн, загалом – 16 млрд. грн. За умови повного використання цих коштів на придбання основних фондів в рік можна оновити за рік близько 7,4 %, тобто за рахунок цих коштів можна оновити основні фонди приблизно за 25 років.

Виникає нагальна необхідність у залученні інших фінансових ресурсів, передусім, нетрадиційних. Це можуть бути:

- страхові фонди;
- венчурні фонди;
- кошти іноземних інвесторів.

Необхідно також стимулювати істотне підвищення попиту на сучасні технології, ефективне використання вітчизняної науки і можливостей винахідників і раціоналізаторів.

Науково-дослідні роботи, що виконує Національний авіаційний університет у рамках програм Мінпромполітики, сприяють подоланню технологічної відсталості і збільшенню питомої ваги саме п'ятого технологічного укладу і направлені на:

- створення комп'ютерних технологій проектування радіочастотних трактів адаптивних навігаційних антенних систем;
- використання мікроелектронних технологій для дослідження і розробки методів підвищення завадостійкості апаратури супутникової навігації;
- створення нових технологій захисту екологічно небезпечних промислових об'єктів від радіокерованих засобів поразки із супутниковим наведенням.

Участь Національного авіаційного університету в науково-технічних програмах Мінпромполітики – яскравий приклад поглиблення інтеграції науки вищих навчальних закладів з виробництвом. Це наукове співробітництво інвестує науку, оживляє її, надає нового поштовху в розвитку та “приносить” нові технології в промисловість, сприяє створенню конкурентоспроможної продукції та опануванню нових ринків.

Роль університетської науки важко переоцінити. Вона поступово посядає авангардне місце в інноваційній трансформації вітчизняної економіки. Підтвердженням тому є світовий досвід.

Отже, стратегічним орієнтиром структурної перебудови національної економіки має бути становлення конкурентоспроможного, високотехнологічного, наукоємного виробничого сектора, здатного забезпечити для України умови рівноправного партнерства у світовому економічному співтоваристві.

Досягнення цієї мети також значною мірою визначаються інституційними змінами, спрямованими на:

- оптимізацію структури власності та її захист;
- підвищення ефективності корпоративного управління, удосконалення антимонопольного регулювання та запровадження належних правил конкуренції;

- створення недискримінаційної та необтяжливої для розвитку всіх прогресивних видів діяльності та виробництв податкової системи;
- нарощування фінансово-інвестиційної бази.

Для прискорення інноваційних процесів потрібно забезпечити:

- концентрацію національних ресурсів на провідних науково-технічних та інноваційних напрямках, які забезпечать перехід до п'ятого та шостого технологічних укладів розвитку економіки;

- впровадження на всіх рівнях прийняття рішень програмно-цільового управління розробкою та реалізацією науково-технічних і інноваційних проектів (ефективність, гарантія якості та комерційна привабливість повинні стати основними критеріями в цій системі управління);

- кардинальне вдосконалення організаційно-функціональної структури науково-технічного потенціалу, державної підтримки розвитку інноваційної сфери та її інфраструктури.

Без потужної державної політики в сфері інноваційної діяльності добитися корінного перелому у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних виробництв неможливо. І це положення справедливе не тільки для України.

В індустріально розвинених країнах (США, Німеччина, Японія та ін.), що досягли вражаючих економічних результатів, саме державна інноваційна політика забезпечує сталий розвиток економіки.

Світова практика переконливо підтверджує, що сьогодні найефективнішим способом просування результатів наукових досліджень у практику є взаємовигідна комерційна взаємодія всіх

учасників перетворення наукового результату в ринковий товар.

Для забезпечення масштабних інноваційних процесів потрібна розвинута інноваційна інфраструктура, а саме: професійно підготовлені фахівці в сфері інноваційної діяльності.

Потрібно створити розгалужену інноваційну інфраструктуру державних і приватних інституцій, які забезпечать життєдіяльність інновацій на всіх стадіях – отримання інформації про нову технологію підприємством, гарантування якості та ефективності відповідної розробки, створення організаційно-правових норм господарювання для спільного практичного їх запровадження у виробництво, тобто:

- виробничо-технологічні структури (технопарки, інноваційно-технологічні центри і дослідно-впроваджувальні лабораторії);

- об'єкти інформаційної системи (аналітичні та статистичні центри інформаційні бази і мережі);

- організації з підготовки і перепідготовки кадрів у сфері технологічного менеджменту;

- фінансові структури (фонди бюджетні, позабюджетні, венчурні, страхові);

- систему експертизи (центри, здатні надати експертні висновки виробникам, інвесторам, страховим службам тощо);

- систему патентування, сертифікації, стандартизації, акредитації.

Висновки

Коло окреслених складних завдань, безумовно, велике. Для цього потрібно об'єднати всі професійні, прогресивно налаштовані кадри держави – наукові, управлінські, інженерні, правознавчі, освітянські у всіх гілках влади, сферах діяльності, галузях та регіонах.

Діючі саме так, можна забезпечити практичну реалізацію проголошеного Президентом України Л.Д. Кучмою європейського вибору, досягти сталого розвитку нашої незалежної держави, благополуччя та добробуту українського народу, наших наступних поколінь, відтак – достойне місце України у світовому співтоваристві.

Стаття надійшла до редакції 30.04.04.

В.В. Зубарев

Иновационные приоритеты структурной перестройки промышленности

Рассмотрены приоритеты и направления усовершенствования структуры инновационной модели развития промышленности. Показана роль научно-технического потенциала в подъеме экономики Украины.

V.V. Zubarev

Innovative priorities of structural reorganization of the industry

The article observer the priorities and directions of structure innovation models improvement for the development of industry. The role of scientific and technical potential in rise of Ukrainian's economy is shown.